

ЩОДО ОКРЕСЛЕННЯ МЕТИ ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНАМИ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ON SPECIFYING THE PURPOSE OF THE INTERACTION OF THE HIGH COUNCIL OF JUSTICE WITH OTHER STATE AUTHORITIES AND BODIES OF JUDICIAL SELF-GOVERNMENT

Клемпарський М.М.

д.ю.н., професор,

Донецький державний

університет внутрішніх справ

У статті здійснено розгляд та визначення чіткої та конкретної мети взаємодії Вищої ради правосуддя з різними державними органами, органами суддівського самоврядування та окремими суддями та запропоновано власну класифікацію мети взаємодії Вищої ради правосуддя в залежності від суб'єктів з якими остання взаємодіє. Визначено, що метою взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади є вирішення загальних питань, які стосуються діяльності суб'єктів з якими остання взаємодіє у процесі виконання своїх повноважень та, зазвичай, стосуються організації належної роботи судової гілки влади, визначають головні завдання, які стоять перед судовою владою в цілому тощо. Зазначено, що мету взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами варто досліджувати шляхом її класифікації на чотири важливі групи: 1) правова; 2) організаційна; 3) інформаційна; 4) комунікативна. При здійсненні взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади, органами суддівського самоврядування та окремими суддями варто чітко визначати та окреслювати мету такої взаємодії. Конкретне визначення мети взаємодії є важливим чинником для майбутньої побудови основ взаємодії між суб'єктами, окреслення її напрямків, визначення форм та методів, які слід застосовувати у реалізації спільних завдань та цілей тощо. Чіткість мети – це крок для реалізації поставлених завдань перед органами взаємодії, кожен з яких, виконуючи покладені на нього повноваження, вносить свій вклад у виконання публічних завдань держави, забезпечення незалежності суддівської влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, які дотримуються норм Конституції та законів України. Наголошено на важливості взаємодії, як важливого чинника незалежності та самостійності судової гілки влади, забезпечення належного рівня її функціонування та безперебійної роботи.

Ключові слова: Вища рада правосуддя, взаємодія, органи суддівського самоврядування, суддя, орган державної влади.

The article considers and defines the clear and specific purpose of interaction of the High Council of Justice with various state bodies, judicial self-government bodies and individual judges and proposes its own classification of the purpose of interaction of the High Council of Justice depending on the entities with which the latter interacts. It is determined that the purpose of interaction of the High Council of Justice with other public authorities is to resolve general issues related to the activities of entities with which the latter interacts in the exercise of its powers and, usually related to the organization of the judiciary, facing the judiciary as a whole, and so on. It is noted that the purpose of the interaction of the High Council of Justice with other bodies should be investigated by classifying it into four important groups: 1) legal; 2) organizational; 3) informational; 4) communicative. When interacting with the High Council of Justice with other public authorities, judicial self-government bodies and individual judges, the purpose of such interaction should be clearly defined and outlined. Specific definition of the purpose of interaction is an important factor for the future construction of the foundations of interaction between actors, outlining its directions, determining the forms and methods to be used in the implementation of common tasks and goals, and so on. Clarity of purpose is a step towards the implementation of the tasks set before the bodies of interaction, each of which, fulfilling its powers, contributes to the public tasks of the state, ensuring the independence of the judiciary, its functioning on accountability, accountability to society, highly professional corps of judges who adhere to the norms of the Constitution and laws of Ukraine. The importance of cooperation as an important factor in the independence and autonomy of the judiciary, ensuring the proper level of its functioning and smooth operation was emphasized.

Key words: High Council of Justice, interaction, bodies of judicial self-government, judge, body of state power.

Основною функцією суддів у системі стримувань та противаг органів державної влади є забезпечення стабільності функціонування законодавчої та виконавчої гілки влади. І якщо досягнути стабільності та незалежності судової влади не вдається – це загроза для державної влади в цілому, а тому головним завданням сьогодення є створення сильної, незалежної та самостійної системи правосуддя. Важливу роль у забезпеченні незалежності суду відіграє Вища рада правосуддя, яка має забезпечити незалежність та самостійність судової влади, невтручання у її діяльність сторонніх осіб, забезпечити належний рівень її функціонування та безперебійної роботи. Для реалізації цих та ряду інших важливих завдань Вища рада правосуддя тісно взаємодіє з іншими органами державної влади, органами суддівського самоврядування, суддями та громадянами. Проте, в контексті вказаної взаємодії має бути налагоджений зворотній зв'язок, з тим, щоб своєчасно та в повному обсязі реагувати на всі ті правовідносини, які виникають у суспільстві, у системі судової гілки влади, у кон-

кретному суді та по відношенню до конкретного судді. Такий зв'язок характеризується не тільки поставленням певних цілей та завдань, які має виконувати конкретний орган, а й визначення правових та організаційних основ такої взаємодії, окреслення її напрямків, видів та форм реалізації. Але передусє наведеному вище - чітке та неупереджене окреслення мети взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади та органами суддівського самоврядування, оскільки від чіткості формулювання мети взаємодії залежить досягнення її кінцевого результату та в подальшому оцінка її як з боку самої суддівської спільноти, так і суспільства та соціуму в цілому.

Проблеми діяльності Вищої ради правосуддя у своїх наукових дослідженнях досліджували наступні вчені: О. В. Білова, О.А. Боровицький, О. В. Гончаренко, О. М. Іванець, Р. В. Ігонін, С. В. Ківалов, В. М. Колесниченко, О.Ю. Косткіна, С.Р. Леськів, В.Ф. Погорілко, Д.А. Опаленко, О.Г. Турченко та інші. Проте, поза їх увагою залишилась проблема чіткості окреслення мети взаємодії Вищої ради

правосуддя з іншими органами державної влади та органами суддівського самоврядування. Консолідація спільних дій має бути спрямована на певну чітку мету, а для суб'єктів такої взаємодії мають бути сформовані конкретні взаємні кроки очікування з приводу подальших дій кожного з них, що також досягається при чіткому визначенні мети їх спільної діяльності. Тому метою написання вказаної статті є чітке окреслення мети взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади та органами суддівського самоврядування.

Відзначимо, що робота Вищої ради правосуддя не є автономною, а тому у процесі своєї діяльності доводиться досить часто вирішувати правові, процесуальні, фінансово-економічні, організаційні, інформаційні та інші питання. Окремі аспекти взаємодії Вищої Ради правосуддя визначені її профільним законом – Законом України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 р. № 1798-VIII [1], проте чіткості в окресленні ні напрямків, ні основної мети взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими державними органами та органами суддівського самоврядування не має. З цього можемо зробити висновок про те, що, окреслюючи аспекти взаємодії таких органів, межі їх взаємодії, на нашу думку, доцільно керуватися основним принципом права: «Дозволено все, що не заборонено законом». В той же час в контексті вказаного дослідження важливим, все ж таки, є чітке формулювання мети такої взаємодії, оскільки на практиці досить часто така взаємодія недооцінюється, а це суттєво впливає на інтеграцію діяльності Вищої ради правосуддя щодо здійснення кадрових, дисциплінарних та інших питань.

На основі аналізу повноважень якими наділена Вища рада правосуддя, пропонуємо мету взаємодії цього органу з іншими досліджувати шляхом її класифікації на чотири важливі групи: 1) правова – суть якої зводиться до вирішення конкретних правових питань, в тому числі й тих, який стосуються кадрових питань, провадження у справах про дисциплінарне провадження, розгляд заяв про вчинення злочинів, правопорушень, порушень вимог щодо несумісності посад тощо; 2) організаційна мета взаємодії, суть якої зводиться до вчинення конкретних дій, які полягають в упорядкуванні правовідносин Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади, органами суддівського самоврядування та стосуються організаційного забезпечення здійснення взаємодії; 3) інформаційна взаємодія – мета такої взаємодії полягає в обміні інформацією між органами, досвідом роботи, отриманими даними, які є необхідними для забезпечення нормальної роботи Вищої Ради правосуддя; 4) комунікативна взаємодія, суть якої зводиться до проведення діалогу між суб'єктами, формування комунікативної паритетності, розвитку партнерства та взаємного контролю у правовідносинах, учасниками яких вони стають.

Загалом, окреслюючи питання взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади та органами суддівського самоврядування О.Ю. Косткіна пропонує наступну класифікацію суб'єктів взаємодії: 1) з органами державної влади та їх посадовими особами; 2) з органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами; 3) з органами суддівського самоврядування; 4) з іншими органами та установами в системі правосуддя України; 5) з фізичними особами та підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності; 6) з міжнародними організаціями [2, с. 140]. Вказаний перелік суб'єктів вза-

ємодії є досить широкий, а тому при окресленні мети взаємодії Вищої ради правосуддя з різними суб'єктами пропонуємо наступну класифікацію, а саме: 1) визначення мети взаємодії Вищої Ради правосуддя із іншими органами державної влади, які не відносяться до судової гілки влади, проте прямо чи опосередковано впливають на належний рівень її функціонування та забезпечення; 2) визначення мети взаємодії Вищої Ради правосуддя із органами суддівського самоврядування; 3) визначення мети взаємодії Вищої ради правосуддя з конкретним суддею.

Так, метою взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади є вирішення загальних питань, які стосуються діяльності суб'єктів з якими остання взаємодіє у процесі виконання своїх повноважень та, зазвичай, стосуються організації належної роботи судової гілки влади, визначають головні завдання, які стоять перед судовою владою в цілому тощо. Основна мета взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади спрямована на:

1) створення зовнішнього і внутрішнього середовища, сприятливого для успішної роботи органів, уповноважених на реалізацію політики у судовій владі. Сутність вказаної мети полягає у створенні такого клімату, за якого б судова влада функціонувала дієво неупереджено та незалежно, без будь-якого впливу на суддів. Взаємодія направлена на викорінення корупції, хабарництва у рамках судового процесу, створення вільного простору для реалізації громадянами свого права на судовий захист з однієї сторони та можливості суду здійснити своєчасний та повний розгляд всіх обставин справи та прийняти справедливе та об'єктивне рішення по справі з іншої.

2) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади. В контексті вказаної мети варто наголосити на тому, що органи законодавчої та виконавчої гілки влади не повинні ніяким чином ні компрометувати, ні критикувати судову владу, оскільки негативний інформаційний потік може суттєво підірвати довіру звичайних людей до суду, негативно вплинути на ставлення суспільства до суду та авторитет судової гілки влади в цілому. З цього приводу варто погодитися із думкою О.Епель, яка згадує ст.13, 14, 18 рекомендації СМ/Рес (2010) 12 Комітету міністрів Ради Європи та зазначає, що коментуючи рішення суддів, виконавча та законодавча влада мають уникати критики, яка може послабити незалежність судової влади або довіру суспільства до неї. Їм також слід уникати дій, які можуть поставити під сумнів їхнє бажання виконувати рішення суддів, за винятком випадків, коли вони мають намір подати апеляцію [3]. Мета взаємодії полягає в тому, що всі гілки державної влади мають діяти в єдиний та злагоджено, забезпечувати стабільність і сталість всіх державних інституцій, долати можливі протистояння всередині органів влади, створювати прозору систему державної влади тощо.

3) виконання функції організаційного забезпечення діяльності судової гілки влади. Як наголошують Д.В. Приймаченко та Р.В. Ігонін, поняття «організаційне забезпечення» судів включає в себе різні заходи адміністративного, фінансового, інформаційного, матеріально-технічного характеру, спрямовані на створення повноцінних умов для діяльності органів судової влади. Науковці вказують на те, що забезпечувальна діяльність має додатковий, допоміжний характер стосовно

процесуальної діяльності суду, проте вона є обов'язковою і необхідною для його ефективного функціонування [4, с. 60]. Питання організаційного забезпечення покладається, в першу чергу, на суб'єктів організаційно-розпорядчої діяльності, які мають сприяти ефективному здійсненню правосуддя, виконання суддями своїх повноважень щодо безпосереднього здійснення правосуддя. Беззаперечно, така діяльність реалізовується шляхом здійснення активної взаємодії уповноважених для цього органів та не без участі Вищої ради правосуддя.

4) зміцнення незалежності судів, суддів захист професійних інтересів суддів, у тому числі захист від втручання в їхню діяльність, захист від політичного тиску. Саме на органи законодавчої влади покладено нормативно-правове врегулювання питання здійснення захисту суддів, їх соціальне забезпечення, регламентування механізмів захисту їх прав, свобод та законних інтересів, які порушуються у зв'язку з їх професійною діяльністю. Чим чіткіше буде нормативно визначено аспекти захисту суддів, тим простіше буде організувати та визначити ефективні та по-справжньому дієві способи захисту їх порушених інтересів та прав, що, в цілому, покладається на виконавчу гілку влади. Вища рада правосуддя є важливим органом, який має безпосередній вплив на роботу інших органів щодо здійснення дій, спрямованих на забезпечення незалежності суддів та їх захист, що, наприклад, виражається у наданні обов'язкових до розгляду консультативних висновків щодо законопроектів з питань утворення, реорганізації чи ліквідації судів, судоустрою і статусу суддів, узагальнення пропозиції судів, органів та установ системи правосуддя стосовно законодавства щодо їх статусу та функціонування, судоустрою і статусу суддів.

5) виявлення та окреслення проблемних питань, які виникають у діяльності Вищої ради правосуддя та можливості їх вирішення шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів чи іншим чином вирішення нагальних проблем. Вказана мета реалізується шляхом розгляду та аналізу нормативно-правових актів у сфері здійснення судової влади в Україні Вищою радою правосуддя та надання для подальшого опрацювання консультативних висновків щодо нормативно-правових актів чи окремих питань, які останні регулюють.

Окреслюючи питання взаємодії Вищої Ради правосуддя із органами суддівського самоврядування варто погодитися із думкою І. Бенедисюка, який наголосив на тому, що потрібні спільні зусилля, спільна участь усіх: суддів через прийняття ними законних, мотивованих, справедливих рішень, активна діяльність органів у сфері судової влади, органів суддівського самоврядування. Автор зазначив, що не можна позиціонувати окремо із їхніми завданнями Вищу раду юстиції, Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, Державну судову адміністрацію України, Національну школу суддів України тощо, вважаючи, що ці органи зроблять все за суддів. Лише коли ми об'єднаємося, коли ми поставимо собі за спільну мету створити дійсно незалежну судову систему, коли ми усі будемо працювати на цей результат, ми його досягнемо [5]. Враховуючи наведену вище думку науковця, вважаємо, що основною метою взаємодії Вищої ради правосуддя з органами суддівського самоврядування є: 1) швидке реагування на зміни, які виникають у суспільстві, в тому числі й щодо діяльності судової гілки влади, судочинства та судоустрою; 2) необхідність заповнення прогалин у нормативно-

правому регулюванні суспільних відносин, які стосуються питання діяльності суддів та судової системи в цілому; 3) підвищення рівня соціальної захищеності суддів, шляхом участі в розробленні законопроектів, які стосуються їх соціального захисту.

В контексті визначення та дослідження роботи Вищої ради правосуддя варто наголосити на досить тісному взаємозв'язку цього органу із конкретним суддею, а тому така взаємодія також повинна мати чітку та конкретну мету, а саме:

1) забезпечення гарантій дотримання принципу незалежності та самостійності суді, його недоторканності, невтручання в його професійну діяльність. Наразі постає досить суттєве питання: чи має суддя ефективні механізми захисту своєї честі, гідності, своєї незалежності та самостійності, чи може захиститися від незаконного втручання у свою професійну діяльність. Ми вже не говоримо про такі явища як негативні висловлювання на адресу суду та суддів, блокування суддів у залах судових засідань, провокація суддів на порушення норм етики, які стали систематичним явищем в українських судах. Зараз проблеми є більш глобальні: тиск, психологічні та фізичні протизи суддям, підбурення суддю до вчинення протиправних дій, масовий тиск на суддів у залах судових засідань, втручання у здійснення правосуддя різноманітними шляхами, пікети та мітинги перед приміщеннями судів тощо. І розв'язання вказаних проблем є необхідним кроком для незалежності суддів, винесення справедливого рішення, яке ґрунтується виключно на нормах закону та на власному внутрішньому переконанні судді.

2) захист суддів від втручання у їх професійну діяльність. Так, одним із ефективних способів захисту незалежності суддів є саме їх звернення за захистом до Вищої Ради правосуддя із повідомлення про вчинення на нього тиску з боку сторін процесу, третіх осіб. В свою чергу, Вища рада правосуддя має вчинити передбачені законом дії для перевірки обставин справи шляхом звернення для здійснення такої перевірки до уповноважених правоохоронних органів влади. Як зазначено на сайті судової влади України протягом п'яти місяців 2021 року ВРП розглянула 145 повідомлень про втручання у діяльність суддів. За результатами розгляду 48 повідомлень про втручання в діяльність суддів щодо здійснення правосуддя ухвалено 38 рішень про вжиття заходів реагування (звернення до прокуратури та органів правопорядку стосовно надання інформації про розкриття та розслідування злочинів; внесення до відповідних органів чи посадових осіб подання про виявлення та притягнення до встановленої відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, тощо) [6]. Отже, на сьогодні фактів звернення судів до Вищої Ради правосуддя є досить багато, що означає, що судову владу намагаються взяти під свій контроль різноманітні посадові особи, громадяни, активісти та інші особи.

3) сприяння належній професійній взаємодії між суддями та адвокатами. Зокрема, про такий напрямок взаємодії говорив виконувач обов'язків Голови Вищої ради правосуддя Олексій Маловацький під час експертної зустрічі з представниками регіонального проекту «Посилення професії юриста відповідно до європейських стандартів», присвяченої обговоренню питань професійних стандартів взаємодії адвокатів та суддів у судах. Було зазначено, що для сприяння діалогу між суддями та адвокатами планується вирішити питання щодо можливості повідомлення учасників судових процесів про

судове засідання через мобільний додаток «Дія», що, на думку Олексія Малавацького, також сприятиме налагодженню більш ефективної взаємодії між суддями та адвокатами, а також ініціація проведення спільних заходів та обговорень за участю представників юридичної спільноти [7]. Ми погоджуємося із думкою, відповідно до якої Вища рада правосуддя сприяє налагодженню ефективного правового зв'язку між суддями, адвокатами, прокурорами та звичайними громадянами шляхом впровадження нових технологій, розроблення способів діалогу та співпраці, окреслення напрямків їх спільної роботи, залучення до різних видів обговорень, конференцій, семінарів тощо.

4) збереження балансу між незалежністю суду та тиском на суддю. Практика щодо звернення судді до Вищої ради правосуддя говорить про те, що не кожний вплив на суддів є саме тиском на суддю, а тому варто чітко розмежовувати, що є впливом, а що ні. Відповідно до статті 73 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» Вища рада правосуддя з метою забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя веде і оприлюднює реєстр повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність. За результатами розгляду таких повідомлень та за наявності підстав ВРП ухвалює рішення про вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя [1]. Отже, саме на Вищу раду правосуддя покладено повноваження щодо визначення межі між реальним тиском на суддю та суб'єктивним ставленням суддів до певних обста-

вин, які останній розцінює як втручання у його професійну діяльність та посягання на його незалежність. Реакцією Вищої ради правосуддя у випадку підтвердження тиску на суддю є як звернення до державних органів, народних депутатів, громадських організацій та політичних партій, які вчиняють такі дії, так і звернення до уповноважених органів щодо розкриття надання інформації та розслідування злочину, вчинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, вчинених суддями, працівниками апарату суду.

Як висновок зазначимо, що при здійсненні взаємодії Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади, органами суддівського самоврядування та окремими суддями варто чітко визначати та окреслювати мету такої взаємодії. Конкретне визначення мети взаємодії є важливим чинником для майбутньої побудови основ взаємодії між суб'єктами, окреслення її напрямків, визначення форм та методів, які слід застосовувати у реалізації спільних завдань та цілей тощо. Чіткість мети – це крок для реалізації поставлених завдань перед органами взаємодії, кожен з яких, виконуючи покладені на нього повноваження, вносить свій вклад у виконання публічних завдань держави, забезпечення незалежності суддівської влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, які дотримуються норм Конституції та законів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 4. Стор. 180. Стаття 107.
2. Косткіна О.Ю. Взаємодія Вищої ради правосуддя з іншими органами державної влади, органами суддівського самоврядування та іншими суб'єктами права. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 139-146.
3. Епель Оксана. Якщо в державі дозволяється тиск на суддів, це автоматично нівелює будь-які досягнення демократії. *Закон і бізнес*. URL : https://zib.com.ua/ua/141462-yakscho_derzhava_dozvolyae_tisk_na_suddiv_це_avtomatichno_ni.html
4. Приймаченко Д., Ігонін Р. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління». *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 1. С. 57–66.
5. Суддівська спільнота повинна організувати роботу судової влади так, аби її діяльність не викликала суспільних нарікань, Голова ВРЮ. URL : <https://www.facebook.com/highcouncilofjustice/posts/952123704933938/>
6. Дайджест подій Вищої ради правосуддя за 22 червня – 2 липня 2021 року. URL: <https://ksa.court.gov.ua/press/news/1147149/>
7. ВРП намагається сприяти діалогу між адвокатами та суддями. URL: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-namagayetsya-spryyaty-dialogu-mizh-advokatamy-ta-suddyamy?fbclid=IwAR33FAp7FYQNEhtUxLXBq71fovJsmEIHE9xnIwHg2d929hiv9kMB5qjj6JA>